

Barcelona, de gall a pardal

La capital catalana no va pair gaire bé quedar al marge de la Gran Guerra, com es dedueix al llibre 'La ciutat neutral. Barcelona 1911-1920'

CARLES GELI

Barcelona - 4 GEN 2018 - 16:46 CET

La faldilla pantaló, com la de la patinadora de la dreta a l'Sportsmen's Park del Saló de Sant Joan, el 1911, aixecà polèmica fins i tot entre les feministes.

El diumenge 7 de juliol de 1918, unes 200.000 persones acaben anant al llunyà Montjuïc a fer una mena de visita d'obres per constatar els progressos de la futura Exposició Internacional, iniciades ja tres anys abans per a un projecte que el consistori arrencà el 1913. L'encara ben inhòspita muntanya estava a vessar de gent. I això que no hi havia gaires motius per estar engrescat; per exemple, no feia ni un mes, el 9 de juny, que s'havia descobert per què hi havia tant de submarí alemany a prop del port i a tot el litoral català, tot provocant l'enfonsament de diversos vaixells mercants: segons denunciava el diari anarquista *Solidaridad Obrera*, allò era fruit de la tasca de

Manuel Bravo Portillo, cap superior de la policia de Barcelona, espia a sou dels països de la Triple Aliança. Ho feia en les *hores mortes* que li deixava la seva altra funesta tasca al davant de policies corruptes i pistolers, a sou de la patronal, que assassinaven sindicalistes des de l'organització Banda Negra. Un procés de pistolisme d'acció i reacció que, dos anys després, el 1920, provocaria 22 morts només el novembre. El darrer dia del mes, en sortir de casa seva a Balmes, 26, l'advocat laboralista Francesc Layret queia en un bassal de sang fruit de set bales al cap.

Abans havia esclatat, el 1919, la vaga de La Canadenca, 45 dies de duríssim pols entre la patronal i el Govern amb els treballadors, 3.000 dels quals aniran, encadenats, cap a Montjuïc, i alhora es reactivarà el reaccionari Sometent (8.000 homes armats) per controlar els aldarulls dels qui havien vist, entre 1910 i 1920, com els productes bàsics (pa i carbó, sobretot) havien doblat de preu, en el mateix període en què havia nascut el concepte de *nou-ric*. Tots dos fenòmens oposats eren fruit del mateix: l'efecte de la neutralitat espanyola a la Gran Guerra, que portà a Barcelona unes 60.000 persones provinents d'Europa i un ambient de disbauxa (*music-halls*, cocaïna, espies...) que només afegia sal a la ferida de les diferències socials.

Aquesta dècada de la Barcelona que és capaç de construir el mateix 1911, a Montjuïc, la fàbrica Casarramona com a signe del pas del modernisme al noucentisme, però també, i a l'altra punta, a Gràcia, la ben modernista Casa Fuster de Puig i Cadafalch; que veu néixer el 1914 El Sport, la tercera plaça de toros (que mutarà en la Monumental el 1916); que acull l'eclosió dels grans magatzems (els mítics Can Damians o El Siglo); que quasi triplica en quatre anys (1909-1913) el parc automobilístic (de 400 cotxes a més de mil); que gràcies al procés d'electrificació envia 1,6 milions de telegrams (un 450% més que l'anterior 1910), o que ha d'enterrar 2.036 persones per una epidèmia de tifus fruit del mal estat de les canonades d'aigua (1914), és una ciutat francament esquizofrènica, tal com recull amb profusió de dades i imatges l'estudiós i dissenyador gràfic Ròmul Brotons a *La ciutat neutral. Barcelona 1911-1920* (Albertí Editor / Ajuntament de Barcelona).

En la quarta entrega del particular fris de l'evolució social i urbanística de la ciutat que inicià amb *La ciutat captiva. Barcelona 1714-1860*, Brotons fa surar la dicotomia arreu: la Lliga Regionalista acabarà conquerint la molt lluitada a Madrid Mancomunitat, com també l'Ajuntament, fins llavors controlat pels fàcilment corruptibles llerrouxistes ("la colla de la gana", els van batejar), i a la fi la majoria catalana a les Corts, per acabar entrant el 1917 en un govern de concentració a Madrid, tot dinamitant l'Assemblea de Parlamentaris que lluitaven per l'estatut d'autonomia.

De trastorns també n'hi havia a peu de carrer. Espanya era oficialment neutral, però grups germanòfils recorrien els quioscos de la Rambla amenaçant-los si exhibien publicacions amb caricatures contràries a la Triple Aliança. I les autoritats no deien res d'un acte en benefici de la Creu Roja alemanya i austríaca, mentre que el mateix dia (7 de febrer de 1915) prohibien un míting del Partit Radical en suport de Bèlgica, que acabà amb càrregues policials. Sota el pretext d'evitar confrontacions, es decretà que els diaris deixessin de posar pissarres al carrer amb les últimes notícies del front o que es passessin noticiaris als cinemes. Més d'un empresari català que abastia França o Anglaterra rebé la visita d'incontrolats; a algun, fins i tot, li costà la vida.

A la Barcelona que el 3 de desembre de 1913 donà per acabada la traumàtica obertura de la Via Laietana iniciada cinc anys abans, en la qual es denunciaven assalts al carrer Provença (entre el passeig de Gràcia i la Diagonal) fruit del seu desèrtic despoblament, o la que rebia el regal d'una elefanta, Julia, gràcies a la generositat de l'excèntric però cordial Mulai Hafid que vivia refugiat a l'Hotel Oriente de la Rambla, les dones anirien guanyat protagonisme. Sempre amb polèmica, fins i tot amb la cosa més nímia, com ara l'arribada de la faldilla pantaló, que els donava més llibertat de moviments. "Una manifestació imbècil del estat d'esprit dels modistos estrangers", segons criticava la feminista, però conservadora, revista *Feminal* el febrer de 1911. Molt més dramàtic serà el paper femení a les vagues de gener de 1918, on les dones, que patien a casa com ningú la inflació i l'especulació, assaltaren forns de pa i saquejaren carros de carbó i bacallà. Les vaguistes superaven les 22.000: hi hagué 265 fàbriques tancades. Defensaven la família de la gana en una ciutat convulsa i esquitxada de morts des de 1911, on la violència laboral "anava desbocada", com diu Brotons, i amb el record ben viu de la Setmana Tràgica.

Era la mateixa cosmopolita ciutat que el 1920 inaugurava l'Hotel Ritz (única no capital d'Estat que en tenia). Però també era l'urbs que tancava la festa de la dècada amb la sorollosa fallida del significat Banc de Barcelona: s'havia apostat pel capital especulatiu i oblidat el progrés industrial. Més crisi, més atur, més misèria. "Fillis meus, el gall de Nadal s'ha convertit en pardal", feia un trist acudit de Picarol a *La Campana de Gràcia* del desembre. Resum millor, impossible.

L'AMENÇA DE LA FRIVOLITAT

La característica de nuestro tiempo en nuestra patria es una frivolidad espantosa (...) Nada se toma aquí en serio; todo en broma, todo en broma (...) Los periódicos políticos ya casi dejan de serlo, para convertirse en cronistas de toros y de *music-halls*. En todo se cultiva la fantasía, la escena, como si la vida no fuera más que un teatro". Podria respondre a un retrat d'ara, però és un fragment d'un article d'*El Diluvio* del 16 d'abril de 1912. Les coordenades *industrialització, velocitat, nou i societat de l'espectacle*, tot augmentat pel llevat d'un afany d'esprémer una vida que podia ser breu i imprevisible, com demostrava la carnisseria de la Gran Guerra, es traduí a Barcelona en un esclat de competicions pròpies dels nous temps (primera volta ciclista a Catalunya i primera Festa de l'Aviació a la ciutat el 1911; primera volta automobilística el 1916...) i, fins i tot, l'espectacularització del mateix conflicte bèl·lic, amb un Museu de la Guerra al Tibidabo.

També es dubta ja del que és art o no, tal com exemplifica la polèmica exposició de pintura cubista a les Galeries Dalmau, inaugurada el 20 d'abril de 1912 (tres dies després de l'enfonsament del *Titanic*), primera mostra d'aquest estil a Barcelona i segona fora de París, amb obres d'artistes com Marcel Duchamp que generaven entre burla i indignació. No ajudava a la *degradació* de l'alta cultura que el 1911 ja hi hagués més cinemes (49) que teatres (34). El cop de gràcia el dona l'auge dels parcs d'atraccions, paradigma del mecanicisme al servei de l'hedonisme, que comportà que el 1912 a Barcelona n'hi hagués sis. Entre ells, el Saturno Park, imitació del novaiorquès Luna Park, al mig de la Ciutadella (en una concessió escandalosa de l'Ajuntament lerrouxiista), amb una descomunal muntanya russa: Los Urales.